

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. СКОВОРОДИ

ГОЛТВЕНИЦЬКА МАРГАРИТА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.161.2'367.335

**СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ВІДНОШЕННЯМ ВІДПОВІДНОСТІ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.01 – українська мова

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Ткач Ольга Вікторівна,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
доцент кафедри українознавства та лінгводидактики

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Шитик Людмила Володимирівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри українського мовознавства
і прикладної лінгвістики

кандидат філологічних наук, доцент
Заборна Марія Степанівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри загального мовознавства
і слов'янських мов

Захист відбудеться «17» лютого 2017 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розісланий «16» січня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

Н. В. Щербакова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У сімдесяті роки ХХ століття в класифікації складнопідрядних речень російської мови був виділений самостійний вид складнопідрядних речень розчленованої структури з підрядним детермінантним зв'язком – складнопідрядне речення відповідності зі сполучниками *чем... тем, по мере того как*. Специфіку цих речень визначає те, що в них «виражається відповідність двох взаємозв'язаних явищ за ступенем їхньої інтенсивності», а «сміслові відношення частин тут становлять специфічний комплекс відношень обумовленості і кількісного зіставлення (ототожнення) за ступенем інтенсивності».¹ Із часом визнали правомірність виділення цих конструкцій окремі українські синтаксисти (І. Вихованець, І. Завальнюк, А. Загнітко, Р. Христіанінова). В українській мові основними сполучними елементами цього виду речень були названі сполучники **чим... тим** і **що... то**: **Чим різноманітнішими будуть ваші «закрутки», тим на довше їх вистачить** (М. Матіос); **Що більше я про це думаю, то безнадійніше почуваюсь** (М. і С. Дяченки). Окремі синтаксисти до сполучників відповідності відносять і сполучник *у (в) міру того як*: **В міру того як сипалися гарячі запитання, я входив у свій стиль і відповідав переконливо** (Ю. Бача). Неузгодженість у визначенні сполучників відповідності виявляється також і в тому, що одні дослідники відносять до них усі три, другі – лише два (*чим... тим, що... то*), треті – один (*що... то*).

Сучасна синтаксична реальність така, що речення відповідності в українському і російському мовознавстві визнані лише окремими науковцями, вони не досліджувалися монографічно.

Традиційно їх розглядають у межах складнопідрядних речень способу дії, міри і ступеня, або зіставлення, чи порівняння. Їх потрактовують як своєрідні специфічні складні речення, головними ознаками яких є парні сполучники, поєднані з формами ступенів порівняння прислівників і прикметників. Розпорошеність підходів до характеристики цих речень зумовила називання їх реченнями зіставно-порівняльними, реченнями, яким властиві риси сурядності і підрядності, реченнями, частина яких віднесена до структурно нерозчленованих, а частина до конструкцій з розчленованою структурою. Такий стан із визначенням граматичного статусу складнопідрядних речень із названими сполучниками: чи як самостійного виду, чи як компонентів інших складнопідрядних структур – викликає потребу у всебічному дослідженні їх як структурно-синтаксичних одиниць, винесених із кола традиційно виділюваних складних речень. Це й зумовило обрання означеної теми об'єктом дисертаційного вивчення.

Актуальність дослідження визначається потребою теоретично обґрунтувати структурно-граматичні й комунікативні властивості

¹ Грамматика современного русского литературного языка / Отв. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1970. – С. 734.

складнопідрядних речень із відношенням відповідності, зумовленою недостатнім їх вивченням в українському мовознавстві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Проблематика дисертації відповідає темі науково-дослідної роботи кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди в межах наукової теми «Сучасна українська мова: когнітивний і прагматичний аспекти дослідження» (державний реєстраційний номер 0111U006434). Тема кандидатської дисертації затверджена вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 21.12.2009 р.).

Мета роботи – на основі попередніх і власного дослідження окреслити граматичні, структурні й комунікативні властивості складнопідрядних речень відповідності як самостійного виду в структурно-семантичній класифікації складнопідрядних речень сучасної української мови.

Поставлена мета зумовила виділення таких **завдань** дослідження:

1) проаналізувати змістову структуру речень відповідності як одну з важливих семантико-синтаксичних ознак аналізованих конструкцій;

2) довести правомірність називати сполучниками відповідності лише сполучники *чим... тим, що... то* і контаміновані варіанти *чим... то, що... тим*;

3) деталізувати роль форм ступенів порівняння прислівників і прикметників у формуванні семантико-синтаксичних відношень відповідності;

4) обґрунтувати дію взаємопідрядного зв'язку між предикативними частинами розглядуваних структур;

5) розкрити структурну специфіку складнопідрядних речень відповідності, відмінну від інших видів складних речень підрядного детермінантного зв'язку;

6) простежити функціонування складнопідрядних речень відповідності як комунікативних одиниць у різних мовленнєвих актах.

Об'єктом дисертаційного дослідження є складнопідрядні речення із семантико-синтаксичним відношенням відповідності в сучасній українській мові.

Предмет вивчення становлять своєрідні власне-синтаксичні, семантико-синтаксичні, власне-семантичні й комунікативні ознаки складнопідрядних речень відповідності, що реалізуються як структури з парними сполучниками *чим... тим, що... то*, які разом із формами вищого ступеня прислівників і прикметників утворюють двокомпаративні конструкції, властиві лише цьому виду складнопідрядних речень.

Матеріал дослідження складають понад 2000 складнопідрядних речень, предикативні частини яких формують семантико-синтаксичні відношення відповідності, дібрані з текстів наукового, художнього, публіцистичного стилів української мови XIX – XXI століття. У текстах офіційно-ділового стилю не засвідчено жодного прикладу розглядуваного виду складнопідрядних речень.

Методи і прийоми дослідження. Визначені в дисертації завдання, специфіка аналізованого предмета зумовили застосування *описового методу*

для узагальнення спостережень над зібраним матеріалом і репрезентації класифікаційних підходів до розглядуваних одиниць; *методу порівняння* для виявлення спільних і специфічних рис досліджуваних синтаксичних структур (спільні і відмінні риси речень, предикативні частини яких поєднані сполучниками *чим... тим* і *що... то* та ін.); *конструктивного методу* – для моделювання ситуації вживання аналізованих синтаксичних конструкцій; *прагматичного методу* – для виявлення закономірностей функціонування складнопідрядних речень із відношенням відповідності як мовного знака в комунікативній діяльності; *контекстуально-інтерпретаційного методу* – для виявлення ролі розглядуваних складнопідрядних речень у формуванні різноаспектних текстів. Окрім того, використано елементи *статистичного методу* для встановлення ступеня продуктивності тих чи тих семантико-синтаксичних різновидів складнопідрядних речень відповідності.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше речення з відношенням відповідності всебічно описані як своєрідні конструкції в системі складнопідрядних речень сучасної української мови, що мають особливості формально-синтаксичної структури, власне-семантичної організації й комунікативного вияву.

Теоретичне значення праці визначає те, що репрезентовані в ній спостереження й висновки узагальнюють і доповнюють відомості про речення з *чим... тим*, *що... то* обґрунтуванням специфічної ролі аналізованих сполучних засобів у формуванні складнопідрядних речень із відношенням відповідності й участі в їх будові компаративів як визначальних чинників їхньої семантико-синтаксичної організації, а також доведенням наявності взаємопідрядного зв'язку предикативних одиниць.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що спостереження й висновки, подані в дисертаційній роботі, можуть бути використані в написанні навчальних посібників і підручників із комунікативної лінгвістики і синтаксису української мови для вищих навчальних закладів, можуть стати підґрунтям для створення спецкурсів і спецсеминарів із синтаксису складного речення, синтаксичної семантики та синтаксичної прагматики для студентів філологічних факультетів, а також у наукових розвідках студентів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням з авторським підходом до аналізу особливостей реалізації складнопідрядних речень із відношенням відповідності в сучасній українській літературній мові. Усі результати роботи отримані самостійно, публікації написані одноосібно.

Апробація матеріалів дослідження здійснювалася на наукових семінарах аспірантів, на засіданнях кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди (2012–2016 рр.), на секційних засіданнях III Міжнародної наукової конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (Кривий Ріг, 7–8 листопада 2013 року); Міжнародної наукової конференції «Українська мова і культура у загальнослов'янському контексті: здобутки та перспективи»

(Київ, 27–28 лютого 2014 року); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова як засіб міжкультурної комунікації» (Херсон, 16–17 травня 2014 року); III Міжнародної науково-практичної конференції «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Острог, 17 жовтня 2014 року).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у восьми статтях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, три – у вітчизняних фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах, одна – в закордонному науковому галузевому виданні.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (228 позицій) та списку джерел ілюстративного матеріалу (201 найменування). Загальний обсяг роботи становить 206 сторінок, із них 164 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, з'ясовано методи дослідження, висвітлено його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, схарактеризовано ступінь апробації результатів дисертації, окреслено структуру й обсяг роботи.

У **першому розділі «Складнопідрядні речення із семантико-синтаксичним відношенням відповідності як об'єкт синтаксичних досліджень»** здійснено спробу виявити чинники теоретичного обґрунтування складнопідрядних речень відповідності, оскільки до цього часу немає їх узагальненої характеристики як самостійного виду складнопідрядних речень: проаналізовано змістову структуру засобів зв'язку речень відповідності як однієї з важливих семантико-синтаксичних ознак аналізованих конструкцій; доведено правомірність називати сполучниками відповідності лише сполучники *чим... тим, що... то*, контаміновані варіанти *чим... то, що... тим* і неправомірність приєднання до них сполучника *у (в) міру того як*; уточнено й деталізовано роль форм ступенів порівняння прислівників і прикметників у формуванні семантико-синтаксичних відношень відповідності; обґрунтовано взаємоспрямованість дій предикативних частин розглянутих структур, виявлену у взаємопідрядному зв'язку.

Вивчення й урахування напрацювань попередніх дослідників, які розглядали речення з *чим... тим, що... то*, і здійснений у дисертації аналіз фактичного матеріалу дали змогу запропонувати таку узагальнену характеристику складнопідрядних речень із відношенням відповідності.

1. Значення відповідності в розглянутих реченнях виявляється в тому, що дії і події в предикативних частинах взаємно співвіднесені: одна з них розвивається співмірно з другою.

2. Складнопідрядні речення відповідності мають дві конституційні ознаки, що становлять єдність парних (здвоєних) сполучників *чим... тим, що... то* і обов'язкових в обох предикативних частинах компаративів (ці речення

двокомпаративні), які створюють характерні для цих конструкцій структурний паралелізм і пропорційне розгортання подій.

3. Взаємозалежність предикативних частин, заснована на взаємозумовленості компонентів парних сполучників *чим... тим, що... то* і взаємній співвіднесеності компаративів прислівників і прикметників в обох частинах, спричинює взаємовідповідність і взаємопідрядність.

4. У взаємопідрядному зв'язку обидва компоненти парних (здвоєних) сполучників є основними, тому в реченнях відповідності не передбачається розрізнення головної і підрядної частин. Виділяються перша і друга предикативні частини відповідно до усталеного порядку розташування частин: на першому місці предикативна частина зі сполучниковими компонентами *чим* і *що*, на другому – *тим* і *то*.

5. Взаємопідрядність предикативних частин формує значення пропорційної відповідності такою, що розвиток однієї з них залежить від розвитку другої, а інтенсивність їх вияву, якісні й кількісні характеристики виражають посилення одного явища залежно від посилення другого.

У другому розділі «**Формально-синтаксична і семантико-синтаксична структура складнопідрядних речень відповідності**», що складається з трьох підрозділів, розкрито структурну специфіку складнопідрядних речень відповідності.

У підрозділі 2.1 «*Поділ речень відповідності на елементарні й неелементарні будови. Проблема ускладнених речень*» з'ясовано, що за формальними й семантичними ознаками будова складнопідрядних речень відповідності не відрізняється від інших видів складних структур. Вони функціонують у двох структурних різновидах: елементарному (*Чим далі забиралися в степ, тим все тривожніше ставало навкруги* (Олесь Гончар)) й неелементарному (*Чим більша енергія сольватації і чим менша енергія гідратації, тим вищим є ступінь екстракції* (Л. Вороніна); *Чим більше таких дрібних кроків, тим легше дається наступний вибір, тим простіше обійти суперника* (В. Климчук)).

Однак те, що складні речення з відношенням відповідності ґрунтуються на взаємопідрядному зв'язку, зумовлює потребу внести уточнення до формулювань термінів «елементарні» й «неелементарні» речення. До усталених визначень елементарних і неелементарних речень, що «містять дві чи більше як дві предикативні частини, об'єднані сурядним, підрядним, недиференційованим зв'язком», правомірно додати і «взаємопідрядним зв'язком».

Поширене в деяких вишівських підручниках і посібниках протиставлення термінів «елементарні» й «ускладнені» речення видається алогічним з огляду на те, що за логікою мають протиставлятися елементарні й неелементарні будови. Ускладненню піддаються як елементарні (*Чим гірше кесарі і пани лютували, тим більше було віруючих* (М. Костомаров); *Чим швидше прибуде викуп, тим раніше поїдеш до своєї Ярославни, княже* (В. Малик)), так і неелементарні речення (*Чим більше праці ти ущільнив у своєму житті, чим більше пізнав і відкрив, тим воно довше – життя* (М. Дочинець); *Чим більше*

дізнаємося ми про життя перших цивілізацій, тим менш обґрунтованими здаються наші «тверезі» припущення щодо призначення *пірамід, храмів та інших культових споруд*, тим більш загадковими постають їх функції (Ю. Канигін)).

Неелементарні складнопідрядні речення відповідності утворюються збільшенням кількості першої чи другої частин речення, реально втілюваних у варіанти: кілька предикативних структур у першій частині співвідносяться з однією другою частиною (*Чим більша «відкритість» повідомлення, чим сильніша його спрямованість назовні, його підпорядкування позамовним потребам, тим більшою мірою наявна в ньому інформація має схильність «розсіюватися», губитися серед «шумів»* (Н. Непийвода) або одна перша предикативна частина співвідноситься з кількома другими частинами: *Чим більше засвоюють діти поетичних творів, тим сильніше їх естетичне відчуття світу, тим багатші їх духовні сили, тим гармонійніші вони у стосунках з іншими людьми, природою, суспільством* (Г. Атрошенко)). При цьому з кількісним збільшенням першої чи другої предикативної частини відношення відповідності між ними не втрачається.

Результати здійсненого аналізу засвідчили, що неелементарну будову речень відповідності не можна ототожнювати зі складнопідрядними реченнями з кількома підрядними. У складнопідрядних реченнях із відношенням відповідності, заснованих на взаємопідрядному зв'язку, немає головних і підрядних предикативних частин, тому не може бути супідрядної (однорідної чи неоднорідної) і послідовної підрядності, як у складнопідрядних реченнях з кількома підрядними частинами.

У підрозділі 2.2 «Речення відповідності у складі багатокомпонентних конструкцій» встановлено, що складнопідрядні речення відповідності функціонують не лише як окремі синтаксичні одиниці в елементарній і неелементарній будові, а й реалізуються як компоненти конструкцій із різними видами зв'язку: складносурядним (*Чим більше він боровся з казнокрадством, злодійством і службовою несумлінністю, – тим пишніше вони розцвітали, а всю офіційну Росію душив формалізм* (Є. Гуцало)), складнопідрядним (*Чим більше я чекатиму, тим більше розумітиму, що саме по собі моє чекання не має сенсу* (В. Лис)), безсполучниковим (*Чим далі я слухав, тим менше чомусь сумнівався: буде саме так, на фронті частіше реалізуються максимально прості плани військових операцій* (А. Кокотюха)).

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що структури відповідності у складі багатокомпонентної конструкції можуть займати різні позиції, що зумовлює їхнє функціонування як комунікативних одиниць. Утворювані з ними багатокомпонентні конструкції розкривають багатовекторні зв'язки речень відповідності з іншими граматичними одиницями.

Найбільш часто 3-поміж таких речень уживаються трикомпонентні структури, де, окрім значення відповідності, виявляються відношення: єднальні (*Повелитель знову слухав імперію, і чим більше слухав, тим кращий ставав у нього настрій* (Г. Пагутяк)), протиставні (*Чим більше віддаляємося від*

виконання *Божої волі, тим більше людину огортає сум, а християнство не є релігією смутку* (І. Возняк)), наслідкові (*Що довше думав, то більше вагався, тож вирішив відкласти всі розмови й зустрічі до завтра* (А. Кокотюха)), причинові (*Чим більше я тебе пізнаю, – [поважно мовив Сарихан,] – тим більше ти мені наравишся, бо я теж люблю цю цифру* (В. Даниленко)), означальні (*Чим більше розмір камертона, тим нижче звук, який він відтворює при ударі по ньому* (З підручника)), мети (*Бо чим довше я мовчу, тим важче мені розтулити рота, щоб видобути слово* (В. Слапчук)) й з'ясування (*І чим далі, тим все більш переконуюсь я, що 20 років кращого свого життя потратив я марно* (О. Довженко)). Засвідчуються також поєднання з безсполучниковим зв'язком, зокрема: значення пояснення (*А вийшло навиворіт: чим більше мене цькували, тим густішав спокій у моєму серці* (М. Дочинець)) і приєднання (*Чим довша люк, тим ліпша тяга, міркував я* (М. Дочинець)). Така активність уживання окресленого кола синтаксичних структур і повторюваність схем їхнього утворення в текстах різних стилів дає підстави кваліфікувати їх як типові будови. Конструкції, що містять чотири складники й більше, доцільно визначати як можливі варіанти функціонування багаточленних синтаксичних утворень, у будові яких беруть участь речення з відношенням відповідності.

У підрозділі 2.3. «Семантичні різновиди складнопідрядних речень із відношеннями відповідності з огляду на суб'єктні сфери й часові інстанції їх розгортання» засвідчено такі семантичні різновиди двокомпонентних складнопідрядних речень з огляду на суб'єктні сфери й часові інстанції розгортання відношень відповідності: а) речення, в яких відношення відповідності складаються в одному часовому вимірі в межах однієї суб'єктної сфери (*І чим більше він для неї робить, тим більше відчувається заборгованим їй* (І. Дзюба); *І що більший ліпили на бідолаху гріх, тим гучніше сміялися разом з ним* (М. Дочинець)); б) конструкції, в яких відношення відповідності виникають між двома часовими інстанціями в межах однієї суб'єктної сфери (*Що більше працюєш, то більше ти [будеш – М. Г.] успішний* (М. Дочинець)); в) речення, в яких відношення відповідності складаються в одному часовому вимірі між двома суб'єктними сферами (*Чим ближче до неї [мети – М. Г.] підходиш, тим дрібнішою вона тобі здається* (Г. Пагутяк)); г) конструкції, в яких відношення відповідності виникають у двох часових зрізах між різними суб'єктними сферами (*Чим далі народилися батьки, тим більше [є – М. Г.] шансів мати здорове потомство!* (Н. Думанська)); г) синтаксичні одиниці, що характеризуються позачасовою локалізацією і в них діє один або два суб'єкти (*Чим більш людина у вільній державі самодисциплінована, тим більш вона вільна* (Л. Силенко)).

Отже, досліджуваний вид речень активно функціонує в сучасній українській мові й виявляється як багатогранна синтаксична і семантична структурно-граматична одиниця.

У третьому розділі «Комунікативні властивості складнопідрядних речень відповідності», що містить вісім підрозділів, описані особливості

функціонування складнопідрядних речень відповідності як комунікативних одиниць.

У підрозділі 3.1 «Складнопідрядні речення відповідності як комунікативні одиниці, що задовольняють мету висловлювання комуніканта» доведено, що досліджуваним синтаксичним структурам притаманна здатність задовольняти мовленнєвий стимул комунікативного акту. Мету висловлення реалізують розповідні (*Що далі в степ, то більша спека* (В. Рутківський); *Чим більше буде гризні, чвар, зрад і несправедливості в цій псевдодержаві, тим краще для нашої темної справи* (Ю. Щербак)), питальні ([*Чому так недосконало вивчена філософами нездоланна пристрасть людини втрачати людську подобу, чому їй так солодко, коли вона перестає бути схожою на людину,*] і *чим більше, тим солодше?* (В. Базів)) й речення зі значенням спонукальності (*Чим краще підготуєш ґрунт до сівби, тим більшого урожаю сподівайся* (З усної народної творчості); – *Чим більше вас хвалять, тим більше ви повинні працювати,* – [*ось що хотів я вам, любі діти, сказати*] (А. Чайковський)), основними з яких є структури зі значенням розповідності.

У підрозділі 3.2 «Прагматичні типи складнопідрядних речень із відношенням відповідності» з'ясовано, що в сучасній українській літературній мові здебільшого репрезентований такий прагматичний тип складнопідрядних речень із відношенням відповідності, як констатив (*Чим крупніші й чистіші піски, тим більше навантаження може витримати шар основи з них* (З. Котеньова); *Чим ширший текст за своїм обсягом, тим він, безперечно, стилістичніший, тим вільніше на його фоні розгортаються стилістичні якості мови* (В. Ващенко)), подеколи спостерігаються зразки, що кваліфікуються як квеситиви ([*Ното sarpens – людина розумна. Бо що, власне, вирізняє людину від тварини? Розум. У нас він є, а у братів наших менших його немає.*] І *чим менше тієї сірої речовини у людини, тим ближче вона до тварини. І чим більше, то ближче до кого?* [Правильно, до Бога, бо Бог – це логос] (В. Базів)).

Підрозділ 3.3 «Смислове наповнення речень відповідності в комунікативному аспекті» містить спостереження за семантичним наповненням обох предикативних частин аналізованих складнопідрядних речень, які виявили, що для передання подій у різних комунікативних ситуаціях уживаються конструкції, в яких: а) в обох компонентах ідеться про психічний чи фізичний стан певної особи чи осіб: *Чим більше я пив шампанського (від нього хмелю), тим більше мені японка подобалася* (Г. Гусейнов); б) в обох складниках мовиться про явища об'єктивної дійсності: *Чим швидше човен наближався до берега, тим несподіваніший краєвид поставав перед їхніми очима* (І. Роздобудько). Речення першого зразка належать до особистісних, другого – до об'єктивно-пізнавальних. Не менш поширеними є складні структури з відношенням відповідності, що поєднують семантичні ознаки особистісних й об'єктивно-пізнавальних: а) перша частина вказує на розвиток дії якоїсь особи, а друга містить інформацію про об'єктивну реальність: *Чим далі рухаємось вперед, тим більш настирливо лізе воно [світло – М. Г.] до очей*

(У. Самчук); б) перша частина розкриває особливості об'єктивного світу, пов'язані з тим, про що говориться в другій – про стан чи дії особи: **Чим ближче цей день, тим більше я хвилююся** (С. Талан). Отже, для відтворення подій у різних комунікативних ситуаціях в усіх розглядуваних стилях репрезентовані тексти, в яких відношення відповідності реалізуються за семантичними моделями, основу яких становлять семантичні ядра «людина – людина», «світ – світ», «людина – світ», «світ – людина». Це підтверджує їхню універсальність як синтаксичних одиниць, що передають реальність.

У підрозділі 3.4 «Функціонування прагматичних типів складнопідрядних речень відповідності в різних мовленнєвих актах» відзначається, що досліджувані складні синтаксичні утворення як комунікативні й прагматичні одиниці є засобом актуалізації мовленнєвих актів. Вони поділяються за характером ілюктивної сили на репрезентативи (**Чим складнішою є мова, чим більше вона пристосована для передачі й вироблення більш комплексної інформації, тим більшу глибину повинна мати її пам'ять** (О. Семенець)) і квеситиви (**І чим менше тієї сірої речовини у людини, тим ближче вона до тварини. І чим більше, то ближче до кого?** (В. Базів)). Установлено, що складнопідрядні речення відповідності, які належать до прагматичного типу констативів, реалізуються за допомогою розповідного речення – прямий репрезентатив, а речення, що належать до прагматичного типу квеситивів, реалізуються як прямий квеситив – питальним реченням.

Спостереження засвідчують, що речення з відношенням відповідності репрезентовані як в односторонніх, так і в кооперативних мовленнєвих актах. В односторонньому мовленнєвому акті, де адресантом виступає автор художнього твору, наукової розвідки чи газетної статті, не передбачена негайна реакція адресата – читача: *Талик помітив: чим довше вона говорила, тим слабше звучав її голос* (В. Слапчук). Зразком, що вказує на актуалізацію кооперативних мовленнєвих актів за допомогою прагматичних типів складнопідрядних речень зі значенням відповідності (як одного з елементів), може служити діалог між персонажами містичного детективу В. Даниленка «Кохання в стилі бароко»:

Вони сиділи на кухні, снідали і неквапно розмовляли.

– Сьогодні ми з тобою оглянемо дві будівлі.

– Зараз?

– Чим швидше закінчимо з твоїми загадками, тим швидше звільнимся від цієї халепи.

– Але ж саме завдяки кросворду між нами все почалось.

– Ти мені скажеш, для чого тобі цей кросворд?

– Скажу.

У підрозділі 3.5 «Реалізація складнопідрядних речень відповідності в різних комунікативних реєстрах» засвідчено, що розглядувані речення використовуються в різних реєстрах і набувають реєстрового значення в контексті, функціонуючи як повноцінний засіб текстової реалізації таких типів мовлення: репродуктивного (*І чим далі добирався отець до споду*

книгосховища, **то** все частіше натрапляв на документи галицької історії: грамоти печатника Кирила чи то Василька Романовича. Знесилений від втоми отець Миколай знаходив усе цікавіші документи... (Р. Іваничук)), інформативного (**Чим** більше процентне відношення маси сполучної тканини до маси функціонуючого міокарда, **тим** більше вірогідне виникнення серцевої недостатності і порушень серцевого ритму (В. Черних)), генеративного (**Що** менше слів у новелі, **то** більшого таланту вона вимагає (В. Шовкошитний)), волюнтивного (**Чим** довше й голосніше ти будеш кричати, **тим** більше цукерок заробиш (С. Талан): речення є зразком спонукування через опис можливого результату дії, що буде виконана в майбутньому)) й реактивного ([– У нас годиться на одного чоловіка одна гарба. А коли тобі треба більше, то за кожну гарбу мусиш доплатити ще одного коня. – Це нечесно! – заволав багатій. – По всіх краях заведено так –] **що** більше товару береш, **то** дешевше він коштує! (В. Рутківський): репліка в розмові між татарським багатієм-гендлярем і козаками передає обурення татарина)).

У підрозділі 3.6 «Експресивні параметри складнопідрядних речень відповідності» відзначається, що експресивний потенціал аналізованих конструкцій реалізується: а) в актуальному членуванні, зокрема в інверсійному розташуванні предикативних частин: Мовлення **тим** багатше, **чим** рідше повторюються в ньому одні й ті ж знаки (слова); мовлення **тим** багатше, **чим** різноманітніше воно за своєю структурою (Т. Гриценко); б) в парцеляції: **Чим** далі вони просувалися на схід, **тим** більше бачили хаосу і метушні. **Тим** більше безладдя (І. Багрянний); в) в окличних реченнях: Та тікати треба з такого «простору», й **чим** далі, **тим** краще! (Є. Гуцало); г) у збільшенні кількості перших предикативних частин: **Чим** відкритіша культура народу, **чим** більше зв'язків має з іншими, **тим** вона багатша і життєздатніша (І. Дзюба); г) у випадках віднесення в другій частині речення компаратива від сполучника **тим** в середину або в кінець предикативної частини з метою підкреслення його змістової важливості: **Чим** потужніший банк, **тим** загроза буде ставати все **небезпечнішою** (М. Зубок); д) у будові висловлювань із детермінантом: У діалозі суперечливого характеру **чим** емоційнішою є відмова, **тим** рішучіше вона інтерпретується як крок до згоди (Т. Юрчишин).

У підрозділі 3.7 «Складнопідрядні речення в аспекті фразеології» розкрита афористичність складнопідрядних речень відповідності в передаванні мовленнєвої виразності й установлена природа їх виникнення: з контексту неафористичного характеру, від якого вони відриваються і перетворюються на самостійні одиниці (**Чим** поважніший гість, **тим** з вищим короваєм його зустрічають (Т. Гриценко); **Чим** ближче до природи, **тим** маєш більше шансів вижити (Люко Дашвар)).

Підрозділ 3.8 «Комунікативний вияв складнопідрядних речень відповідності в книжних стилях української мови» містить аналіз особливостей використання складнопідрядних речень зі значенням відповідності в текстах

художнього, наукового й публіцистичного стилів, а також висновки про спільні риси вживання розглядуваних синтаксичних конструкцій в аналізованих стилях української мови в комунікативному аспекті.

Спостережено, що складнопідрядні речення відповідності стають виразниками спільного й відмінного в розглядуваних стилях. Спільне в них визначають: використання парних (здвоєних) сполучників *чим... тим, що... то*, контамінованих варіантів *чим... то, що... тим*, формування тексту на основі елементарних і неелементарних будов, розташування предикативних частин відповідно до розміщення компонентів сполучників: у першій частині *чим, що*, у другій *тим, то*. Своєрідними ознаками художнього стилю є вживання складнопідрядних речень зі значенням відповідності в будовах із прямою мовою, у внутрішніх монологів персонажів, зовнішніх монологів (монолог автора і монолог персонажа), діалогах. Відмітною рисою наукового стилю є репрезентація досліджуваних синтаксичних структур у зовнішньому монологічному авторському мовленні, а також відсутність конструкцій, представлених у волюнтивному й реактивному регістрах. Прикметним для публіцистичного стилю є використання аналізованих синтаксичних одиниць у монологічному (описи, розповіді, аналітичні огляди) й діалогічному (інтерв'ю) мовленні.

Результати здійсненого аналізу засвідчують, що складнопідрядне речення відповідності є активною й продуктивною комунікативною одиницею, своєрідно представленою в різних книжних стилях відповідно до стильових вимог кожного з них.

ВИСНОВКИ

1. Праця є першою спробою вивчення виділених у 70-ті роки ХХ століття в самостійний вид складнопідрядних речень із відношенням відповідності, які дотепер не мали комплексного граматико-семантичного й комунікативного обґрунтування.

2. Комплексне трьохаспектне дослідження уможливило виявлення диференційних ознак відповідності, що визначають його граматичну й семантичну сутність. Значення відповідності – це змістове відношення двох предикативних частин, які передають взаємно відповідні події, пропорційно співвіднесені ступенем інтенсивності, динаміки в якісному або кількісному вияві. Це значення будується парними (здвоєними) сполучниками і компаративними формами прислівників та прикметників.

3. Установлено, що в основі граматичного оформлення складнопідрядних речень відповідності лежать сполучники *чим... тим* і *що... то* (контаміновані *чим... то* і *що... тим*), які формують пропорційну відповідність предикативних частин. Віднесений окремими українськими і російськими синтаксистами до речень відповідності сполучник *у (в) міру того як* такої функції не виконує, оскільки передає послідовну, а не пропорційну, дію, названу в предикативних частинах. Тому вважати його сполучником відношення відповідності немає підстав.

4. Підтверджено раніше висловлюване спостереження, що лексико-граматичну основу досліджуваних речень зі сполучниками *чим... тим* і *що... то* визначають форми вищого ступеня прислівників і прикметників, які передають ступінь якісної або кількісної ознаки однієї частини стосовно другої, ступінь інтенсивності їх вияву в обох частинах. Двокомпаративність формує структуру речень відповідності.

5. Здвоєний характер сполучників *чим... тим* і *що... то* і двокомпаративність, виявлені в єдності, зумовлюють взаємопов'язаність і взаємозалежність ступеня розвитку одного явища ступенем розвитку другого, стають підставою для визнання в аналізованих реченнях взаємопідрядного зв'язку, особливого виду синтаксичного зв'язку. Не передаючи підпорядкованості однієї предикативної частини другій, на чому ґрунтується підрядність, взаємопідрядність усуває розрізнення головної і підрядної частин. Предикативні частини цих речень припустимо називати першою і другою: першою – частину зі сполучниковими компонентами *чим* або *що*, другою – з компонентами *тим* або *то*. Перша вказує на динаміку розвитку кількісної або якісної ознаки, друга – на її реакцію у пропорційній відповідності. Можлива інверсія частин не змінює їхньої ролі: вони залишаються виразниками залежності розвитку одних динамічних процесів від розвитку других. Інверсія в розташуванні предикативних частин спричинюється вимогами актуального членування.

6. Доведено, що взаємопідрядний зв'язок можливий лише в реченнях із відношенням відповідності, заснованих на єдності парних сполучників і компаративних форм. Визнати взаємну підрядність у реченнях причини, мети, наслідку, умови, допустовості, як це пропонується в наукових виданнях, не можна не лише тому, що вони не виражають пропорційної відповідності, а й тому, що, будучи розчленованими структурами, не можуть вступати у взаємну підрядність.

7. На відміну від складнопідрядних речень інших типів у реченнях із відношенням відповідності одна з предикативних частин не може розділити другу й розміститися всередині неї.

8. Окреслення формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних ознак складнопідрядних речень відповідності дозволило внести деякі уточнення в розуміння термінів «елементарні» й «неелементарні» речення. Запропоновано традиційне визначення елементарних будов, предикативні частини яких поєднані сурядним, підрядним і недиференційованим зв'язками, доповнити називанням взаємопідрядного зв'язку – рівноправного з усіма переліченими видами зв'язку.

9. Указано на невмотивованість ототожнення термінів «неелементарні» й «ускладнені» речення, протиставлюваних терміну «елементарні» речення. Оскільки ускладнюватися можуть елементарні й неелементарні конструкції, логічно виправданим має бути лише протиставлення «елементарні» – «неелементарні» речення, які можуть ускладнюватися однорідними членами речення, звертаннями, відокремленими зворотами, що приєднуються або

вставляються до однієї чи обох предикативних частин. Здебільшого ускладнюються елементарні структури, меншою мірою – неелементарні одиниці.

10. Аналіз виявив принципову відмінність речень відповідності неелементарної будови від складнопідрядних речень інших видів з кількома підрядними частинами, у яких дві або більше підрядні частини вступають щодо головної у відношення супідрядності або послідовної підрядності. У реченнях із відношенням відповідності, що не діляться на головну і підрядну частини, взаємопідрядність утворює структуру з двома предикативними частинами, які передають відношення відповідності незалежно від кількості перших чи других частин. Засвідчені варіанти: одна перша частина і кілька других, кілька перших й одна друга, кілька перших і кілька других предикативних частин. Але речення відповідності не утворюють ні супідрядність, ні послідовну підрядність, оскільки в них немає головної частини, від якої могли б залежати підрядні.

11. На прикладах доведена здатність складнопідрядних речень відповідності вступати в синтаксичні і семантичні відношення з іншими типами складних речень: сурядності, підрядності, недиференційованого зв'язку як одиниці багатоконпонентних речень. Але, формуючи з ними різні конструкції, в своїй основі вони зберігають ті ж ознаки організації, які виділяють їх з-посеред інших типів і різновидів складнопідрядних речень: парні (здвоєні) сполучники (*чим... тим* або *що... то*) і компаративні форми прислівника або прикметника в обох предикативних частинах.

12. На рівні комунікативної організації речення із відношенням відповідності постають як складні семантико-синтаксичні структури зі значенням розповідності, питальності, непрямого спонукання, як одиниці з експресивним, афористичним наповненням, як конструкції, що формують мовленнєві дії відповідно до вимог наукового, публіцистичного, художнього стилів.

13. Виявлено активне вживання прагматичних типів складнопідрядних речень відповідності в таких мовленнєвих актах, як репрезентативи, квеситиви (за характером ілокутивної сили), що належать до простих за кількістю ілокутивних сил і комплексних за своєю структурою, до прямих – за способом вираження і до односторонніх і двосторонніх – за типом інтерактивності. Цей факт указує на те, що розглядувані синтаксичні одиниці є засобом актуалізації названих мовленнєвих актів.

14. Як активна й продуктивна одиниця, речення з відношенням відповідності, набуваючи відповідного реєстрового значення в кожному окремому контексті, виступають повноцінним засобом текстової реалізації репродуктивного, інформативного, генеративного, волюнтивного й реактивного комунікативних типів мовлення.

15. Реченням зі значенням відповідності, які функціонують в аналізованих книжних стилях, притаманні такі властивості: 1) у науковому стилі: а) домінують речення елементарної будови; б) за ознакою смислового наповнення переважають об'єктивно-пізнавальні конструкції відповідності,

які відтворюють взаємозалежність предметів і явищ об'єктивної дійсності; в) кількісну перевагу мають досліджувані синтаксичні одиниці, в яких відношення відповідності розгортається в позачасовому вимірі; г) представлені тільки висловлення-констативи; г) досліджувані речення найчастіше реалізуються в генеративному реєстрі; д) не засвідчено жодної ситуації реалізації конструкцій відповідності в реактивному й волюнтивному комунікативних типах мовлення; 2) у публіцистичному стилі: а) переважають речення елементарної будови; б) за ознакою смислового наповнення домінують речення, в яких обидві предикативні частини містять інформацію про навколишню дійсність; в) кількісно переважають синтаксичні утворення, в яких відношення відповідності встановлюється поза часовими інстанціями; г) за допомогою досліджуваних структур формуються речення двох прагматичних різновидів – констативи і квеситиви з кількісною перевагою перших; г) найчастіше вживаються в інформативному й генеративному реєстрах; 3) у художньому стилі: а) переважають складнопідрядні речення відповідності, що мають двокомпонентну будову; б) за ознакою смислового наповнення більшість становлять «особистісні» структури, що передають стан і вчинки певної особистості; в) представлені такі прагматичні типи конструкцій, передані реченнями аналізованої семантики, як квеситиви і констативи з домінуванням останніх; г) виявлена рівномірна активність аналізованих синтаксичних структур у репродуктивному, інформативному, генеративному, волюнтивному і реактивному реєстрах.

16. Здійснене дослідження складнопідрядного речення відповідності спрямоване на обґрунтування його структурних, семантико-граматичних і комунікативних ознак як окремого виду складнопідрядних речень.

Запропонований аналіз складнопідрядних речень із відношенням відповідності накреслює перспективу подальшого їх вивчення: окреслення ролі лексичних одиниць у творенні відношень відповідності, виявлення функцій означених структур у будові текстів різних стилів української мови, зокрема релігійного й епістолярного.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Голтвеницька М. В. Комунікативний потенціал складнопідрядних речень із підрядним відношенням в українській художній прозі кінця ХХ — початку ХХІ століття / М. В. Голтвеницька // Філологічні студії : [зб. наук. праць]. — Кривий Ріг : Вид-во Криворізького національного університету, 2014. — Вип. 39. — С. 497 — 502.

2. Голтвеницька М. В. Складнопідрядні речення з підрядним відношенням в сучасній українській прозі: структурно-граматичний і функціонально-семантичний аспекти / М. В. Голтвеницька // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. — Донецьк : ДонНУ, 2014. — Вип. 29. — С. 57 — 61.

3. Голтвеницька М. В. Структурно-граматичні різновиди складнопідрядних речень із підрядним відношенням (на матеріалі сучасної

української художньої прози) / М. В. Голтвеницька // Наукові записки. Серія «Філологічні науки». — Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. — Кн. 1. — С. 36 — 40.

4. Голтвеницька М. В. Складнопідрядні речення з підрядним відповідності : спроба прагмалінгвістичного потрактування / М. В. Голтвеницька // *Studia methodologica*. — Ternopil' : Volodymyr Hnatyuk National Pedagogic University of Ternopil', 2014. — Issue 36, Winter 2014. — P. 133 — 137.

5. Голтвеницька М. В. Складнопідрядні речення із підрядним відповідності як окремий семантичний різновид детермінантних складнопідрядних утворень // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : [зб. наук. праць]. — Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. — Вип. 49. — С. 23 — 26.

6. Голтвеницька М. В. Засоби зв'язку підрядної й головної частини у складнопідрядних реченнях із підрядним відповідності (на матеріалі сучасної української художньої прози) / М. В. Голтвеницька // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : [зб. наук. праць]. — К. : Університет «Україна», 2014. — Вип. 29. — С. 56 — 64.

7. Голтвеницька М. В. Текстотвірні й виражальні можливості складнопідрядних речень із підрядним відповідності в сучасній українській художній прозі / М. В. Голтвеницька // Лінгвістичні дослідження : [зб. наук. праць]. — Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. — Вип. 38. — С. 83 — 89.

8. Голтвеницька М. В. Актуальне членування складнопідрядних речень зі значенням відповідності / М. В. Голтвеницька // *Kalba ir kontekstai. Mokslo darbai. Lietuvos edukologijos universitetas. Filologijos fakultetas*. — Vilnius : Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2015. — VI tomas (2 dalis). — P. 103 — 113.

АНОТАЦІЯ

Голтвеницька М. В. Складнопідрядні речення з відношенням відповідності в сучасній українській літературній мові: структурно-семантичний та комунікативний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України, Харків, 2016.

У реферованій дисертації теоретично обґрунтовано виділення складнопідрядних речень із відношенням відповідності як самостійного виду в структурно-семантичній класифікації складнопідрядних речень сучасної української літературної мови, що становлять формальну й семантичну єдність; проаналізовано змістову структуру засобів зв'язку речень відповідності як однієї з важливих семантико-синтаксичних ознак

аналізованих конструкцій; уточнено й деталізовано роль форм ступенів порівняння прислівників і прикметників у формуванні семантико-синтаксичних відношень відповідності; доведено право називатися сполучниками відповідності лише сполучникам *чим... тим, що... то* і контамінованих варіантів *чим... то, що... тим*; обґрунтовано наявність взаємопідрядного зв'язку між предикативними частинами розглядуваних структур; досліджено їхні структурні особливості: розкрито структурну специфіку складнопідрядних речень відповідності, відмінну від інших видів складних речень підрядного детермінантного зв'язку; виявлено і схарактеризовано комунікативні властивості досліджуваних синтаксичних утворень як комунікативних одиниць у різних мовленнєвих актах.

Дисертаційна робота є першою спробою монографічного вивчення складнопідрядних речень із відношенням відповідності як самостійного виду складних синтаксичних конструкцій, виявлення закономірностей їхньої граматико-семантичної організації і функціонування в текстах книжних стилів сучасної української літературної мови, крім офіційно-ділового.

Ключові слова: структурно-семантична класифікація, складнопідрядне речення з відношенням відповідності, засіб зв'язку, сполучник відповідності, взаємопідрядний зв'язок, комунікативні властивості, мовленнєвий акт.

АННОТАЦІЯ

Голтвеницкая М. В. Сложноподчиненные предложения с отношением соответствия в современном украинском литературном языке: структурно-семантический и коммуникативный аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины, Харьков, 2016.

В реферируемой диссертации теоретически обосновано выделение сложноподчиненных предложений с отношением соответствия в качестве самостоятельного вида в структурно-семантической классификации сложноподчиненных предложений современного украинского литературного языка; проанализирована структура и функции средств связи предложений соответствия как одного из важных семантико-синтаксических признаков анализированных конструкций; уточнена и детализирована роль форм степеней сравнения наречий и имен прилагательных в формировании семантико-синтаксических отношений соответствия; доказано право называться союзами соответствия только союзам *чим... тим, що... то* и контаминированных вариантов *чим... то, що... тим*; обосновано наличие взаимоподчинительной связи между предикативными частями рассматриваемых структур; исследованы их структурные особенности:

раскрыта структурная специфика, которая отличается от других видов сложных предложений подчинительной детерминантной связи; выявлены и охарактеризованы коммуникативные свойства исследуемых синтаксических образований как коммуникативных единиц в различных речевых актах.

Диссертационная работа является первой попыткой монографического изучения сложноподчиненных предложений с отношением соответствия как самостоятельного вида сложных синтаксических конструкций, выявления закономерностей их грамматико-семантической организации и функционирования в текстах книжных стилей современного украинского литературного языка, кроме официально-делового.

Ключевые слова: структурно-семантическая классификация, сложноподчиненное предложение с отношением соответствия, средство связи, союз соответствия, взаимноподчинительная связь, коммуникативные свойства, речевой акт.

SUMMARY

Goltvenytska M. V. Compound sentences with compliance subordinate in the modern Ukrainian literary language: structural and semantic, and communicative aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's degree in Philology, speciality 10.02.01 – Ukrainian language. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University MES Ukraine, Kharkiv, 2016.

The refereed thesis presents a theoretically proven and confirmed selection of compound sentences with compliance subordinate as a separate type in structural and semantic classification of compound sentences in the modern Ukrainian language that make formal and semantic unity.

The complex, three-aspect study enabled the detection of differential signs of compliance, which determine its grammatical and semantic nature. Compliance is understood as a semantic ratio of two predicate parts that reproduce appropriate events, which are similar to each other in a way when one of them develops according to another one, and they both are proportionally correlated in intensity and dynamics in their qualitative or quantitative manifestation. The meaning is formed by paired conjunctions accompanied by comparative forms of adverbs and adjectives. These paired conjunctions indicate that the degree of expression of the sign meant in one predicate part depends on the degree of manifestation of the sign in another one, thus the proportional compliance is generated.

Paired conjunctions *the... the...* and bicomparativeness, that, found in unity, cause interrelatedness and interdependence of the degree of an event development by the degree of development of another one, become the basis for recognition of a intersubordinate liaison in the analyzed sentences. Denying the subordination of one predicative part to another one, that is the basis of subordinate liaison, the

intersubordinate one eliminates the distinction between the main and subordinate parts. Predicative parts of these sentences are proposed to name the first and the second ones. The first part is the one with conjunction components *the... the...* , and the second one is the part with component *that*. The first one indicates the dynamics of quantitative or qualitative feature, and the second one shows its response in a proportional compliance.

In the sentences with compliance subordinate, which are not divided into the main and subordinate parts, intersubordination forms a closed structure with two predicative parts that show the compliance regardless of the number of the first or second parts. There are found the following versions: one first part and a few second ones; several first and one second part; several first and several second predicate parts. However, compliance sentences do not form either coordination, or consistent subordination, as they have no main part, which could have dependent clauses.

The researcher proves the ability of compound sentences of compliance to enter the syntactic and semantic relations with other types of compound sentences: coordination, subordination, undifferentiated liaison. However, forming different constructions with them, they basically retain the same organization principles marked out among other types and kinds of compound sentences: paired conjunctions (*the... the...*) and comparative forms of adverb or adjective in both predicative parts.

At the level of communicative organization, the compliance sentences appear as compound semantic and syntactic structures with narrative, question, prompting meaning, as units with expressive, aphoristic content, as constructions that form the speech activities according to the requirements of scientific, journalistic, artistic styles, except the official-business one, which does not show any sentence with compliance subordinate.

The author has discovered active use of pragmatic types of compound sentences of compliance in the following speech acts: representatives, quesitives (on the character of illocutive force). They belong to ordinary speech acts by the number of illocutive forces and complex ones by their structure, to direct ones by the way of expression and the unilateral and bilateral ones by the type of interactivity. This fact indicates that the studied syntactic units are the means of these speech acts actualization.

As an active and productive unit, acquiring the appropriate register meaning in each context, compound sentences of compliance are a complete means of text implementation of the reproductive, informative, generative, volutive and reactive communicative types of speech.

The thesis is the first attempt to study compound sentences with compliance subordinate as a separate type of complex syntactic constructions, identify patterns of their grammatical and semantic organization and functioning in the texts of different styles of the modern Ukrainian language. It also outlines the prospects of their further study, including determination of the role of lexical units in creating

compliance subordinate, and identifying functions of the mentioned structures as a part of multi-component compound sentences.

Keywords: structural and semantic classification, compound sentence with compliance subordinate, determinant subordinate liaison, means of liaison, compliance conjunction, intersubordinate liaison, communicative features, speech act.

Відповідальна за випуск О. В. Ткач

Підписано до друку 05.10.2016 Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № б/н.
Надруковано СПД ФО Степанов В. В., м. Харків, вул. Ак. Павлова, 311

